

Türkiye'de Gençlere Özgü Okuma Davranışları

Özer Soysal

'Gençlere özgü okuma davranışları' nı irdelemeye başlamadan, genelde Türk Toplumunun 'okuma' etkinliği bakımından durumu üzerine bir saptama yapmak yerinde olur. Böylesi saptamalara gitme gereği kuşkusuz öteden beri duyuldu. Ancak, yine de, ilkin şu soru'ya olabildiğince gerçekçi karşılık getirmeye çalışılmalı: Okumayan/az okuyan/yoksa/doğrultusunda okuyamayan mı bir toplumuz?

Anılan savlar'dan tutarlısı, sanırım, 'doğrultusunda okuyamayan' bir toplum niteliği gösterdiğimizi vurgulayanı. Çünkü, 'bilinçli olarak okumadığımız' düşünülemeyeceği gibi 'belli bir amaç güderek az okuduğumuzu' söylemek de yersiz.

Gerçekte, 'okuma'nın niçin ve nasıl önemli olduğunu kavramış toplumlarda da, içerik ve tonu değişse bile, benzer sorular sorulduğu görülmekte. Bu, 'okuma eylemi'nin insan için kaçınılmazlığının göstergesi.

A.B.D.'de bir zamanların 'best seller'i Peter İlkesi adlı kitabı anacağım. Yazarı, 'sunuş' bölümü'nde, günlük yaşamda karşılaştığı terslikleri örnekledikten sonra şöyle diyordu: «... Bütün bunların çaresi diye önerilen eğitim de öyle görünüyor ki, yeteneksizliği önleyemiyor. Yeteneksizlik, eğitim koridorlarında gemi aza almış koşuyor. Ortaokulu bitiren her üç kişiden biri, ilkökul son sınıf düzeyinde bile okuyamıyor. Bugün kolejlerde ilk sınıf öğrencilerine okuma dersleri vermek, yaygın bir uygulama olmuştur. Bazı kolejlerde ilk sınıf öğrencilerinin yüzde yirmi beşi, kendi ders kitaplarını anlayacak kadar okumayı bile becerememektedir.»¹

Demek ki sorunlarla karşılaşılması olağan. Ancak asıl önemlisi, 'okuma'nın toplumda yaşam anlayış ve biçiminin doğal parçası durumuna gelmesi. Sorun'un Türk Toplumunu açısından billurlaşma noktası da herhalde bu.

'Doğrultusunda okuyamayan' ya da 'okumayı yaşam anlayış ve biçiminin doğal parçası kılamamış' bir toplumsal niçin, hangi amaçla okuyoruz?

Soru'yu, Osmanlı - Türk toplum yapısını biçimlendirmiş değer ölçülerini gözeterek tartışan bir araştırmacıımız, biz'de okuma'nın: 'diploma/ayrıcılık/ve

1. Laurence J. Peter - Raymond Hull. Peter İlkesi. Türkçesi Melih Ölcer (Ankara, Bilgi Yayınevi, 1984), 16-17. Ayr. bkz.: «Hazırlanan Rapora Göre, ABD'deki Lise Öğrencileri, Kara Cabil,» Cumhuriyet, 8 Eylül 1987, 5.

toplumunda kendine yer edinme' anlamına geldiğini söyleyip şunları ekler: 'Bugün olduğu gibi o gün de herkes oğlunu okutmak (?) merakındaydı... Şimdi de, çocuklarını okuyarak büyüten ve çocuk okutmaya yönelik bir yazın yaratabilmiş toplum düzeyinde değiliz.'² 1970'lerde Ankara gecekondularının % 1'ini kapsayan bir örneklem alınarak yapılan araştırma'da³ «Seçme imkanınız olsaydı okumayı mı, yoksa çalışmayı mı tercih ederdiniz» sorusunu gençlerin % 84.3'ü okumayı, % 9.2'si ise çalışmayı yeğledikleri biçiminde karıştırmakta.

Bir başka yazarımız da, biz'de 'okuma'nın: 'bir zaman öldürme aracı; yapacak başka iş olmadığına sıra kendisine gelebilen bir etkinlik'⁴ gibi anlaşılmasını eleştirmekte.

Toplum yapısının çekirdeği aile'de 'okuma etkinliği', çokluk, 'öğrenme' ya da 'diploma' ile özdeşleşince, ders kitabı ve kimi yardımcı kaynaklar dışında, 'okuma'nın, 'okulda başarısızlığa yol açacağı' kaygısı egemen oluyor. Sorun'u, kitap alım gücümüzün giderek azaldığı görüşü ile salt ekonomik nedene bağlamak ise inandırıcılıktan uzak. Çünkü, ders kitabı dışında gerek ev gerekse okulda yoğun kullanım alanı bulduğu gözlenen ansiklopedik kaynaklar, ucuz olmamalarına karşın, geçen yıllara dek en çok sürüm yapan yayınlardı.

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü'nce geçen yıl '12-24 yaş gençlerin sosyo-ekonomik sorunları'nı belirlemek amacıyla yapılan araştırma'nın: «Boş zamanlarınızda nasıl davranırsanız aileniz sizi aylıklıkla suçlar?» sorusuna verilen karşılıklar arasında, «okuma, sanat-kültür» etkinlikleri % 28.9'luk bir orana ulaşıyor. Anketçiler, aile'nin, «diğerlerine kıyasla daha çok kabul edilebilecek» bir etkinlik olan okuma/kültür ve sanat'la ilgilenmeyi bile 'aylıklık' saymasını, 'boş zamanı kullanma yönünden kuşaklar arasında belirgin bir çatışmanın göstergesi'⁵ olarak yorumlamakta.

Kısaca, şanslı olanların bile aile ve yakın çevrede ders kitabı dışında birkaç ansiklopedi ile cılız çocuk yazınının sayılı ürününü bulabildiği ülkemizde kültür, genelde sözlü olarak, bir ölçüde de görsel yoldan edinilmekte. «Okumak, başkalarının zihniyle düşünmektir» diyen kişi eğer haklıysa, aile-çevre dokusu içinde kültür edinme yöntemimiz, birey'i 'yaşamı eleştirici gözle düşünen/inceleme yeteneğine sahip', özetle, 'kişilikli bir insan kılma yolunda hazırlayıcı' nitelikte değil.

Devlet yönetiminde yer tutmuş bir siyasi ile gazeteci-yazarlarımızdan birisi arasında geçen şu konuşmaya kulak verelim. Siyasetçi, yetiştiği yöreve özgü yaşamın öyküsünü verdikten sonra diyor ki: «... İşte bunlar hayatın çizgisini çizen şeyler. Tane vermemiş, kurumuş başak... Onun arkasından gidiyorum. Şimdi ovamızda (ürünler) derleniyor. Dağı deldik (Göl'ün) tatlı kar

2. İlber Ortaylı. «Bizim Çocuklar Niye Okumaz?», Milliyet Sanat Dergisi (131, 1985), 6.

3. Birsan Gökçe. Gecekondulu Gençliği, Ankara 1971 (Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 1976), 136.

4. Ahmet Cemal. «Okumamanın Kökenleri», Günümüzde Kitaplar (18, 1985), 32. Ayr. bkz.: Celal Özcan, «Tarihsel Yanlışlık», İHürriyet! Gösteri (8, 1981), 68-69; Afşar Tımuçin. «Nitelikli Okur, Nitelikli Kitap», İHürriyet! Gösteri (49, 1984), 81.

5. Özkan Ünver v.d. 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları (Ankara, Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1988), 226-227, 472.

sularını buraya akıttık. Artık dönümünde on ton soğan, on ton pancar veren tarlalarımız var. Köyde iki yüz traktör var, her evde televizyon ve birçok evde buzdolabı...» Yukarıdaki sözleri aktaran gazeteci-yazar, konuşmanın burasında sorma isteği duyup da o zaman siyasetçi'ye yöneltilmediği soruyu şimdi kendine sorduğunu ekliyor: «Evlerde kitaplık var mıdır?»⁶

Okul'da değişik bir anlayış ve uygulama ile mi karşılaşırız? Soru'ya 'evet' diyebilseydik kuşkusuz pek çok 'eğri'yi kemikleşmeden düzeltme olanağı doğardı.

Türkiye'de eğitim düzeneği, ender uygulamalar dışında, dar anlamda eğitim-öğretim geniş anlamıyla kültür'ü, alanı derslik, süresi saatle sınırlanmış yer ve zaman dilimleri içindeki programlar uyarınca verme gibi çarpıcı bir 'formül' üzerine kuruludur. Eğitim örgütümüzün, nitelikli öğretici, yerleşme ve donanım yönünden sıkıntıları bilinmekle birlikte asıl ürkütücü olan söz konusu 'formül'ün, 'okuyan' çocuk ve genç yerine sanki 'herşeyi bilen' öğrenci üretmeyi amaçlıyor olması. Süregelen uyarılara karşın bugün de öğretim 'ansiklopedik' yönüyle ağır basmakta.

Öte yandan, eğitimde itici güç konumundaki öğretmen okuyor mu? Öğretmen yetiştiren kuruluşlarımızda uygulanan programlar, bizde bir bakıma, 'okumayan insan prototipi'nin hazırlayıcısıdır.

Öğretmenlerimizin okumaya karşı ilgisini saptama amacıyla 1969'da yapılmış bir yerel soruşturmada⁷ şu bulgulara rastlanır. Kendisi de öğretmen olan soruşturmacı'nın görev yaptığı ilçe'de kitap sayısı toplamı onbeş bini aşan 'halk, çocuk ve meslek iare kitaplıkları' vardır. 1964-1968 yılları arasındaki döneme ilişkin değerlendirme sonunda:

1. Öğretmenlerin % 60 ile 80'inin anılan kütüphanelerden kitap alma gereksinimi duymadığı,
2. Okunan kitaplarda en düşük yüzdeyi toplumsal (% 11) ve tarihi (% 12) konulardakilerin oluşturduğu,
3. Beş yılda, öğretmenlerin % 90'ının tarihi, toplumsal konularla mesleki alanda kitap okumadıkları,
4. Beş yılda, 675 öğretmenden 15'inin 10 kitaptan fazla okuduğu, kalan 660 öğretmenin yılda 10 kitabın altında kaldığı; 510'unun hiç kitap okumadığı,

6. Nimet Arzik. «... İçi, Dışı,» Milliyet, 19 Ağustos 1985, 9.

7. 1936 tarihli İlkokul Programı, ilke, amaç, yöntem ve içerik olarak, bir anlayış değişikliğinin öncüsü sayılabilir. VII. Milli Eğitim Şurası'nda görüşülmek üzere hazırlanmış bir rapor'da da «Program Değişikliğinde Dikkate Alınacak Hususlar» arasında: «Gerek 1. ve gerekse 2. devre müfredatında tekrarlardan kaçınılması, lüzumsuz teferruata girilmemesi ve bilhassa öğrencilerin yaş ve seviyelerinin göz önünde bulundurulması; ansiklopedik, yüklü programlar yerine ana konuları ihtiva eden ve çocuk gelişimine uygun olan programlar yapılması...» önerilmişti. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. İlköğretim Komitesi Raporu ve 10 Yıllık Plan (Ankara, 1961), 39.

8. Turhan Berkok. «Öğretmenlerimizin Okumaya Karşı Olan İlgileri,» Milli Işık II (24, 1969), 18-19.

5. Dört yıl boyunca, meslek iare ve çocuk kitaplıklarından sadece 13 öğretmenin kitap ödünç aldığı; bunların dört yılda okuduğu kitap sayısının 30 olduğu

ortaya çıkıyor.

Daha yakın yıllara gelirsek: 1979-1980 öğretim yılında Ankara'daki 56 ilk ve orta dereceli (53'ü devlet, 3'ü özel; 16'sı ilk, 15'i orta, 25'i lise ve dengi) okul üzerine yapılan araştırma⁹ da benzer bir görünüm yansıtmakta. Araştırma kapsamındaki okullardan ilköğretim düzeyindekilerde 511; ortaöğretim düzeyinde bulunanlarda 3066, toplam 3577 öğretmen görev yapıyordu. Öğretim basamaklarına göre: bu ders yılı içinde ilkökul öğretmenlerince 254, ortaokul öğretmenlerince 215, lise öğretmenlerince 2083 kitap okunmuştur. Öğretmenlerin okullarındaki kütüphanede yıl boyunca yararlandıkları kitap sayısı toplamı 2362, bir öğretmen için 'okunan kitap sayısı' ortalaması 0.66'dır. Özel okullarda bu ortalama 2.40'a çıkar. Anılan dönemde, devlet okullarındaki kütüphanelerde öğrencilerce okunmuş ortalama kitap sayısı: ilköğretim düzeyinde 0.11, orta dereceli okullarda 0.41, ortalama 0.35; özel okullarda ise ilköğretim basamağında 1.78, ortaöğretim basamağında 2.30, ortalama 2.15'ti.

Değişik zaman ve yerlerde varılmış bulgulara dayanarak bir genellemeye gitmenin sakıncası açıktır. Ancak, yine de tablo, üniversitelerimizde 'Türkçe Kompozisyon' dersi okutma zorunda kalış nedenine belli oranda ışık tutuyor. Okumayan öğretmenden 'geleceğin oukr-yazarı'nı yetiştirmesini nasıl bekleyebiliriz.

Gerek aile-çevre gerekse okul ölçeğinde 'okuma'ya karşı tutumun böyle si alışkanlık ve yargılar çerçevesinde oluştuğu bir toplumda 'gençlerin ne okuduğu' acaba çok mu önemli? Ama, burada verilmesi beklenen 'mesaj'lardan birinin de 'nelerin okunduğunu' belirtmek olduğu düşünülecektir. O nedenle konuya ilişkin kimi çalışmalara, hiç değilse belli açılardan değinmek kaçınılmaz oluyor.

'Çocuk ve gençlerin ne okuduğu' sorusuna karşılık arayan araştırmalardan, önce, 1938'de Ziya Talât Çağıl'ca yapılmış olan 'anket'i¹⁰ anacağım. Dr. Çağıl, Gazi Terbiye Enstitüsü Psikoloji Öğretmenidir. Anket, Ankara'daki ilk ve orta dereceli okullar arasından seçilmiş örneklerde, 8-18 yaş grubunda 1955'i erkek 1233'ü kız 3188 öğrenciyi kapsar. Öğrencilere:

- «1. Ders kitaplarından başka kitap okuyup okumadıkları,
2. Okuyorlarsa en çok sevdikleri kitabın adı,
3. Neden sevdikleri»

sorulmaktadır.

Çağıl'ın bulguları arasında, 'buluğdan sonraki gençlerin (kız-erkek) en çok okudukları kitap', özellikle dikkatimi çekti: 'Çalıkuşu'.

Bir eğitimcimizin 1979'da değişik yörelerden seçilmiş ortaokullar,¹¹ diğerinin 1983'te Antakya okullarında 'öğrencilerin okuma ilgileri' üzerine yap-

9. Mehmet Dündar. «Başkent Ankara'dan Türkiye Okul Kitaphıklarına.» *Öğretmen Dünyası* 3 (29; 30, 1982), 13-17; 15-19.

10. Çocuklar ve Gençler Ne Okuyorlar? (Ankara, Gazi Terbiye Enstitüsü, 1938).

11. Mehmet Dündar. «Çocuklarımız Neler Okuyor Boş Zamanlarını Nasıl Değerlendiriyorlar.» *Öğretmen Dünyası* 2 (16, 1981), 24.

tı araştırma¹² da (ortaokul ve lise I. sınıflarda) en çok okunan kitap olarak karşımıza 'Çalıkuşu' çıkıyor. Her şeyi ile değişen ve bu değişiklikten Türkiye'nin de az-çok payını aldığı çağımızda gençliğe atlama dönemindeki çocuklarımız, raslantı da sayılsa, 45 yıl sonra neden 'Çalıkuşu'nda direniyorlar. Sonucu, büyük ölçüde, okul'dan gelen etkiyle açıklamaya kalkarsak, bu, program/yöntem/ ve öğretici kesim'in hala yarım yüzyıl öncesi mesleki birikim ve romantizmi yaşadığı anlamına mı gelecek?

1986'da Gazi Üniversitesi'nce yapıldığını yukarıda belirttiğim araştırma¹³ şu değerlendirmeye karşımızda:

«Gençlerimizin % 37.1'nin hiç roman ve hikaye okumaması gelecekte çok şey beklediğimiz genç kuşak için üzücü ve düşündürücüdür. Okuyan gençlerimizin yoğun ders programlarından dolayı ders dışında herhangi bir şey okumaya zaten pek vakti yoktur. Bu nedenle gözlemlerimize dayanarak gençlerimizin önemli bir bölümünün güncel anlamda kültür düzeylerinin oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca allelerin de çoğu zaman roman ve hikaye türü kitapları pek hoşgörü ile karşılamadıkları bilinmektedir. Aile, çocuğunun ders çalışmasına zaman kalmayacağı için böyle bir tutum içerisinde bulunmaktadır. Bunun dışında özellikle kırsal kesimde ve küçük kentlerde de zararlı olacağı düşüncesiyle çocuklara roman ve hikaye kitapları yasaklanır. Belli bir azınlık dışında, küçük yaştan itibaren çocuğa ders dışı okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak ülkemizde henüz olağan ve yaygın değildir. Oysa kendine güvenli ve dışa dönük bir kişiliğin oluşmasında, bu tür kaynakların yararı tartışılmayacak derecede büyüktür... hiç roman ve hikaye okumayanların oranı, ... metropoliten alandan kıra doğru artmaktadır. Bu oran metropoliten alanlarda % 21.9, kentlerde % 24.8 ken kırsal alanda iki mısli artış göstererek % 52.3'e yükselmektedir. Her düzeydeki okullaşma oranının, çalışan kişilerin niteliğinin, ulaşım, iletişim ve kitaplık imkanlarının kent ve özellikle metropoliten alanlar lehine olmak üzere farklılık göstermesi bu sonucu doğuran temel nedenlerdir.»

'Okur'luk anlayışı, 'okuma' davranışlarımız ve yaşadığımız kültür olgusu' na bakarak şöyle bir nitelemeye gidilebilir:

— 'Okur'luktan anlaşılan, aile açısından çocuğun 'diploma' elde etmesi; okul bakımından ise 'çok şey bilir' öğrenci yetiştirmektir,

— Ne aile ve çevre ne de okul geleceğin 'okur kuşağı'nı yaratma amacı güttüğünden çocuk ve gençlerimiz, çokluk, 'gelişi güzel ve sadece günü kurtarma' kaygısıyla okuma gereği duyuyorlar,

12. Mehmet Tekin. «10-15 Yaş Grubu Öğrencilerinin Okuma İlgilerini ve Kitap Seçimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma.» Hatay'da Kütüphane Haftası, Yıllık Bülten 2 (2, 1986), 13-26. Tekin'in, 1981'de, Sandıklı İlçesi'nde 213'ü ilkokul dört, 231'i beşinci sınıf, 145'i orta, 100'ü lise I. sınıftaki toplam 889 öğrenci üzerinde yaptığı anket'e ilişkin sonuçlar için bkz.: «Çocukların Okuma İlgileri ve Kitap Seçiminde Dikkati Çeken Bazı Faktörlerle Kitap Sağlama Yolları Üzerine Bir Araştırma.» Dınar İlköğretim, Aylık Bülten (8-10-11, 1982), 3-5. 1953 yılında Ankara ilkokullarında gerçekleştirilmiş anket sonuçları bakımından kırs.: «Rapor: Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü Son Sınıf Öğrencileri(nin) ... Ankara Merkez İlkokullarının 2, 3, 4 ve 5. Sınıflarında Bulunan Öğrencilere ('Okuma' Durumları Üzerine) Uyguladıkları Anket.» Yeni Okul III (31, 1954), 27-29.

13. Ünver, 459., Ayr. bkz.: Gökçe, Anl. kyn., 149.

- Öğretmen kitlesi, büyük çoğunlukla, genel kültür düzeyi ve mesleki birikimi zenginleştirici nitelikte okuma zorunluğu duymamakta,
- Sözlü kültür'e olan bağımlılık, özellikle kırsal kesimin aile-çevre dokusunda ağırlığını sürdürüyor.¹⁴
- Ülke genelinde ise ansiklopedi ve video kültürü yaygınlaşmakta. Bu durum, önemli sakıncaları da yanı sıra getirmeğe gebe. Çünkü, söz konusu yayılma, ancak yazılı kültür/okumaya dayalı eğitim'in yerleşip güçlenmesine aracı olabilirse anlam kazanacak, yoksa varolan kafa tembelliğini pompalayacaktır. Bu yüzden ansiklopedik birikim, özellikle de TV, video türü görsel bilgi iletim kaynakları ve bunlara eklenebilecek bilgisayar kullanımını iyi **planlama** gereği var. Böyle bir **planlama**'nın en etkili ve geniş biçimde gerçekleştirilebileceği yer de ancak okul olabilir.

Anlaşıyor ki: doğrultusunda okuyamayan, bu nedenle düşünme alanındaki etkinlik ve bilgileşim gereksinimi sınırlı, sonuçta üreticilik/yaratma gücü düşük bir kitlenin uyarılması söz konusudur.

Öyleyse: **Planlama** yapılırken,

/'öğretmek'ten çok 'okur' ve 'kendi çabasıyla öğrenen'
insan yetiştirmeye yönelik bir program,
/Bu amaçla eğitilen ve program anlayışını özümsemiş
bir öğretici kadro,
/Program ereklerine ulaşmayı sağlayıcı bir bilgileşim
(enformasyon) ortamı oluşturulması

gibi üç ilke'nin gözetilmesi gerekir.

Program ve öğretici kitlenin biçimlenişine özgü ölçüt ya da nitelikler üzerinde yer yer durulduğundan ayrıca ele alınmayacaktır. Ancak, 'program ereklerine ulaşabilmek' için 'nasıl bir bilgileşim ortamı gerektiği' sorusu, 'planlama'nın başarısı ve daha özel anlamda da irdelediğimiz sorunla yakın ilişkisi nedeniyle, kimi ayrıntılara girilmesini kaçınılmaz kılıyor.

'Bilgileşim ortamı' deyişi, tür ve düzeyi ne olursa olsun, öğretim kuruluşlarında değişik nedenlerle ortaya çıkan bilgi gereksinimini karşılama görevini üstlenmiş birimi anlatmaktadır. 'Okuma' yeteneğinin kazandırılıp geliştirilmesinde kilit durumundaki ilk ve orta dereceli okullarda bu birim 'okul kütüphanesi' olarak biçimlenir. Eğitim'in amaç, içerik ve yöntem olarak yaşadığı evrim, gelişen teknolojinin bilgi kayıt ortamını alabildiğine çeşitlendirmesi gibi etkenler ise okul kütüphanesi'ni, arasında 'okuma' etkinliğinin de yer aldığı bir dizi eylemin odağı konumuna getirmiş bulunmaktadır.

Gerek öğretim olgusu gerekse kişisel gerekler (ilgi, eğilim, gereksinim) in öngördüğü nicelik ve nitelikte 'klasik' hizmetlerle araç-gereci sağlama dışında, okul kütüphanesi, bugün kişiye dönük daha özel etkinlikleri gerçekleşt-

tirme zorundadır; 'Kullanıcı profilleri' aracılığıyla, görünür ya da ortaya çıkabilecek gereksinimin:

/Niteliği,
/Bunların nerede, nasıl,
/Ne tür araç kullanılarak karşılanabileceğini
saptamak;
/Gerçek gereksinim; ilgi, yetenek alanlarını belirler-
ken bunları güçlendirme ve böylesi alanların geniş-
letilmesi yollarını aramak.

Bir temel rehberlik hizmeti olan bu etkinlikle örneğin, okuma düzeyi normal, normalin alt ya da üstündeki birey'e yetenek ve becerisine uygun yaklaşım yöntemi belirlenir. Daha açarsak bu işlem, kütüphanedeki bilgi kaynaklarının kullanım bakımından kişisel özelliklere uyumlu kılınması, diye-
lim, 'okuma' söz konusu ise, kullanılacak araçlarda bireysel farklılaşmaya
koşut olarak, derecelendirmeye gidilmesidir. 'Profil'in boyutlarını genişletir-
sek, 'bireysel farklılaşma'da saptama alanı içine, okuma hız ve düzeyi yanı
sıra anlayış/kavrama, anlatım, yorum, eleştirel gözle değerlendirme gibi zi-
hinsel etkinlikler de girecektir. Sözü edilen etkinlikler, 'eğitimde fırsat eşit-
liği'nin gerçek anlamına da yeterince ışık tutmakta, 'Okuma'nın ancak böyle
bir eşitlik ortamında 'sevk', 'alışkanlık' ve 'yaşamın ayrılmaz parçası' duru-
muna gelebileceği, kuşku götürmez. Türkiye ise, 'deneme' ya da 'Anadolu li-
sesi' gibi adlarla hizmete soktuğu ve diğerlerinden 'farklı' olma amacındaki
orta öğretim birimlerinde bile 'kütüphane' olgusu'nu daha 'klasik' boyutları
içinde gerçekleştirebilmiş değil.

Bir gazetenin 1984'te yaptırdığı 'incelemeye'¹⁵ bakılırsa, sayısı o yıl 18
olan söz konusu okullardan sadece 3'ünde kütüphane bulunuyordu. Ancak
kütüphane hizmeti'nin durumunu yansıtırıcı bilgi verilmiyor. Bu okullar dı-
şında kalanların ise böyle bir gereksinime duyup duymadıkları bile anlaşıla-
mamıştır.¹⁶ Kısaca, dil, fizik, kimya, biyoloji dallarındaki laboratuvar eksik-
lerini yana yakıla dile getiren ve öğretimin geleceğini tümünden video, TV,
bilgisayar donanımına bağlama eğilimindeki okul yetkililerinin 'kütüphane'
konusundaki suskunluğu çarpıcıdır. Akla şu soru geliyor: 'Peki bu öğrenciler
düşünmesini, salt ders kitapları okuyarak yoksa bilgisayar aracılığıyla mı
öğrenecekler?'

Kendisinden daha önce de alıntı yaptığım bir yazar haklı olarak der ki:
«... yazılı kültür, okumaya dayanan eğitimin verilemediği bir toplumda, hiç
kimse 'bu asır başka asırdır' diye bilgisayarlar ve video kasetlerin mucize-

15. «Liselerimiz, Kolejlerimiz, Gençlerimiz... 2000 Yılına Doğru..» (İnceleme: Erol Gönenç)
Hürriyet, 13-24 Mart 1984, 2.

16. Dizi'ye konu olan okullardan, 'deneme programı uygulamasına geçiş'/ya da 'Anadolu
Lisesi kimliği ile öğretime başlama' tarihi saptanabilenler: Ankara Bahçelievler Deneme
Lisesi (1955), İstanbul Beşiktaş Atatürk Lisesi (1955), Diyarbakır, Eskişehir, Konya Ana-
dolu Liseleri (1955), Gaziantep Anadolu Lisesi (1963), Ankara Fen Lisesi (1964), Karadeniz
Ereğli (1967), Bursa (1970), Erzurum (1973), İstanbul Kadıköy (1974), İzmir Bornova ve
Adana (1975) Anadolu Liseleridir. İstanbul'daki İstanbul, Işık, Alman ve Kabataş Erkek
Lisesi ile Ankara'daki Ankara Lisesi'ne ilişkin tarihler verilmemiştir. Adı geçen okul-
lardan yalnız Ankara Fen, Kadıköy Anadolu ve Kabataş Erkek Liselerinde kütüphane'nin
varlığı izlenebilmekte.

ler yaratmasını beklemesin. Aslında böyle bir gelişme çürük temele gökdelen dikmek gibisinden garip ve tamiri mümkün olmaya nsonuçlar da yaratabilir.»¹⁷

Yukarıda ana çizgileriyle tanımlanmaya çalışılan planlama, gerçekte, 'yeni' ya da 'öncü' bir proje tasarımı olarak da yorumlanabilir. Ne var ki, eğitim dizgemize bugün egemen program anlayışı ile uygulayıcı ve uygulama yöntemleri çerçevesinde böyle bir proje'nin gerçekleşebileceğini düşünmek güçtür. Ancak, anılan proje'nin, değişik tür ve düzeyden seçilecek birkaç okulda 'deneme programı' olarak uygulanmasından sağlanabilecek kuramsal ya da pratik yararlar var. Öyle anlaşıyorki, 'eğitime kişilik kazandırma' çabası, ilk elde, bu tür 'örnek program uygulamaları' ile güç ve hız kazanacaktır.

17. Ortaylı, 7. Ayr. Ali Rıza Balaman. «Geleneksel Kültürde Haberleşme.» Seminer (Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji, Eğitim, Antropoloji) Araştırmaları I (1, 1982), 129, 130.